

УДК 37.01/.09

ДИТЯЧІ ОКАЗІОНАЛІЗМИ ЯК ВИД ЕЛЕМЕНТАРНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ ЗІ СЛОВОМ

К.Л. Крутій

<https://orcid.org/0000-0001-5001-2331>

І.В. Карук

<https://orcid.org/0000-0001-9626-9589>

У статті висвітлено питання дитячого експериментування зі словом. Розкрито зміст поняття «дитячі okazіоналізми» як індивідуальні, оригінальні, незвичні мовленнєві нововведення, що сприяють прояву творчого потенціалу мовної особистості, розвитку мислення, уяви та уваги. Створення дошкільниками нових слів є ключем до розуміння особливостей розвитку психіки, способом до адаптації в соціумі. Виокремлено групи дитячих okazіоналізмів на основі опрацьованої науково-методичної літератури та власного досвіду.

Ключові слова: дитяче експериментування, дитячі okazіоналізми, діти дошкільного віку, мовлення, мовленнєві інновації, заклад дошкільної освіти.

CHILDREN'S OCCASIONALISMS AS A KIND OF ELEMENTAL EXPERIMENTATION WITH THE WORD

K. L. Kruty

I.V. Karuk

The article covers the issue of children's experimentation with the word. The meaning of the concept of "children's occasionalisms" as individual, original, unusual speech innovations that promote the manifestation of the creative potential of the language personality, the development of thinking, imagination and attention. The object of the study are word-formation innovations, innovations formed according to different word-formation models, as unknown or almost unknown to the Ukrainian

language system. Occasionalisms of the word-forming type are of great interest for research, because they diversify speech, make utterances non-trivial, their apparent anomaly stimulates attention to the necessary information, activating the attention of switches. The creation of new words by preschoolers is the key to understanding the peculiarities of mental development, a way to adapt in society. Groups of children's occasionalisms on the basis of the processed scientific and methodical literature and own experience are allocated. The study concluded that occasional formations are an integral part of children's speech, as they embody children's inclinations to invent new words other than those of adults, and contribute to the child's comprehensive development by encouraging them to experiment with their own words. Our study showed that children's speech is dominated by occasional nouns, sometimes verbs. The most productive are suffix and prefix word formation. The obtained results prove that children's occasionalisms in general correspond to the tendencies and development of preschoolers and are a characteristic result of research activity.

Key words: *children's experimentation, children's occasionalisms, preschool children, speech, speech innovations, preschool institution.*

Дошкільна освіта є самостійною системою, обов'язковою складовою освіти в Україні. Найпершим суспільним середовищем для дитини є заклад дошкільної освіти, метою якого є забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, її фізичного, психічного та психологічного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля. Дошкільна освіта як перша самооцінна ланка має гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити, збагачувати знання дитини необхідною якісною інформацією, допомагати їй реалізувати свій природний потенціал.

Оволодіння мовленням – це особливий етап у розвитку дітей. Мова та характер мовлення традиційно позначається як показник загальної культури людини, її розумового й особистісного розвитку. Ці елементи особистісної культури посідають надзвичайно важливе місце в процесі становлення й

розвитку особистості дитини. У дошкільні роки діти несвідомо створюють нові слова, які можуть бути відсутні в мовній системі, які потрапляють в розряд інновацій. Тому й увагу до вивчення дитячого мовлення обумовлено його своєрідністю, в якому проявляються особливості початкових етапів формування і розвитку мовної здатності, коли вона здійснюється за особливими правилами. *Під дитячою мовленнєвою інновацією* розуміємо будь-який мовний факт, зафіксований у мовленні дитини й відсутній у загальному вжитку. Ці особливі правила, дитячі мовленнєві інновації, або okazіоналізми, і є предметом вивчення. С. Цейтлін виокремлює різні типи інновацій: словотвірні, формотвірні (морфологічні), лексико-семантичні, синтаксичні [9]. Причинами широкого розповсюдження в мовленні дитячих інновацій, на думку науковця, є особливості засвоєння дошкільниками мови, складність і багатоступеневість цього процесу, специфічність мовленнєвих операцій дитини.

Постановка проблеми. Актуальність вивчення дитячих okazіоналізмів визначається підвищеним інтересом до дитячої словотворчості як джерела поповнення словникового запасу, до проблем всебічного дослідження дитячого мовлення. Створення дошкільниками нових слів є ключем до розуміння особливостей розвитку психіки, способом до адаптації в соціумі. Вивчення онтогенезу дитячого мовлення є одним з ключових напрямків сучасної дошкільної лінгводидактики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток мовлення дитини, а саме мовленнєва компетентність, за Базовим компонентом дошкільної освіти (нова редакція), [2] є однією із актуальних проблем дошкільної освіти, адже по тому, як дитина будує своє висловлювання, наскільки цікаво, жваво, образно вміє розповідати і складати, можна судити про рівень її мовленнєвого розвитку, про володіння багатством рідної мови і одночасно про рівень її розумового, естетичного та емоційного розвитку. Питанню розвитку мовленнєвої компетентності приділяють увагу науковці як минулого, так і сучасності: А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, Н. Лазаренко, І. Лапшина, Є. Тихєєва, К.

Ушинський, Є. Фльоріна та інші. Дослідниця А. Богущ визначає мовленнєву особистість дошкільника як активного, ініціативного мовця, відкритого для спілкування, який легко і невимушено вступає у спілкування з дітьми і дорослими; застосовує мовні і немовні засоби виразності, володіє формулами мовленнєвого етикету, має розвинуті комунікативні здібності й достатній рівень розвитку рідного мовлення [8].

Процес засвоєння дошкільниками рідної мови охоплює дослідницьку-експериментальну діяльність, так як вони шляхом самостійного відкриття, оволодівають новими знаннями та вміннями. Про дослідницьку-експериментальну діяльність дітей дошкільного віку у своїх працях зазначають такі науковці, як-от: Г. Беленька, К. Крутій, Н. Лисенко, О. Савенков, І. Стеценко та інші. Вперше феномен дитячого експериментування, як особливого специфічного виду дослідницької активності дошкільників, визначено та описано М. Поддьяковим. Дитяче експериментування наряду з грою є провідною діяльністю дошкільників, ознаками якого є самостійність, пошук нових ідей, проблемність, дія дітьми методом «проб та помилок», вироблення певних умінь [7]. Одним із таких умінь є творення нових слів (оказіоналізмів).

Формулювання цілей статті. Виявлення ролі дитячих okazіоналізмів як виду елементарного мовленнєвого експериментування дітей дошкільного віку, їх аналіз та групування відповідно до певних характеристик.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальновідомий той факт, що дитина, оволодіває мовленням ще у ранньому дитинстві, а саме копіює мовлення дорослих, утворює значну кількість нових слів, що пов'язано не тільки з креативністю дошкільнят, але й з їх особливою потребою дізнаватися про щось нове, досліджувати та експериментувати. *Мовленнєву креативність* ми розглядаємо як створення дитиною суб'єктивного нового мовленнєвого продукту (слова, словосполучення, фрази). Можна стверджувати, що мовлення

дітей насичене унікальними словами, які не існують у нормативній лексиці та створенні самостійно малюками. Саме ці слова і є okazіоналізмами.

Науковець Т. Аркадьєва поняття «оказіоналізми» трактує як унікальні слова, які відсутні в нормативній мові, що створюються дітьми на основі комбінацій відомих кореневих та афіксальних морфем за продуктивними словотвірними моделями (або за схожістю звукового складу) [1].

Оказіоналізми – це такі лексичні одиниці, які мають статус слова, і які були самостійно сконструйовані дитиною. Ці слова, як правило, відсутні в загальному вживанні і вважаються відхиленням від норми літературної мови.

На думку Н. Янко-Триницької, okazіоналізми – це слова, які створено в мові в певній ситуації і з певним завданням, але не претендують стати її приналежністю [11].

Отже, okazіональні слова – це індивідуальні, оригінальні, незвичні мовленнєві нововведення, що належать окремим особам. При цьому індивідуально-авторське слово протиставляється загальновживаним. Однак відмінною особливістю okazіоналізмів є не їх індивідуальний характер, а те, що при їх утворенні відбулося порушення діючих в мові законів утворення тих чи інших одиниць.

Факт створення дітьми okazіоналізмів пояснюється ще й тим, що в системі є порожні клітини, тобто нереалізовані можливості мови. Саме їх часто заповнюють діти своїми інноваціями, які вони створюють за моделями, що наявні в мовній системі. І не тільки інноваціями, але й okazіоналізмами. Можливості системи, які не використано мовною традицією, зумовлюють існування на рівні мовної норми так званих порожніх клітин, або *лакун*. Термін «лакуна» походить від латинської – заглибина, у переносному значенні у мовознавстві використовується на позначення прогалин, пропусків.

Так, С.Н. Цейтлін виокремлює два типи лакун: абсолютні та відносні [9, с. 67]. Під *абсолютною лакуною* усвідомлюється факт відсутності мовної одиниці на рівні норми, а під *відотною* – нереалізована на рівні мовної норми

можливість існування варіанта певної одиниці. Відомо, що типи лакун у сфері словотворення й словозміни суттєво різняться. Якщо у сфері словотворення превалюють абсолютні лакуни, то в галузі словозміни абсолютних лакун не багато, більша їх частина носить випадковий характер, проте більша чисельність відносних лакун, оскільки є різноманітні можливості формального варіювання [9, с. 68].

Відомий письменник і дослідник мовлення дітей К. Чуковський підкреслював творчу силу дитини, її чуйність до мови, які виявляються особливо яскраво саме в процесі словотворчості, а саме дитячих okazіonalіzmів [10].

На відміну від мовленнєвих помилок, okazіonalіzми є результатом дослідницько-експериментальної діяльності дітей. Науковець Н. Лисенко визначає «дослідницько-експериментальну діяльність», як організовану педагогом діяльність дітей, у якій вони шляхом самостійного відкриття, розв'язання проблемних завдань, практично перетворювальних дій одночасно оволодівають новими знаннями, а також уміннями та навичками їх подальшого самостійного набуття [6].

Ця діяльність мобілізує дошкільників у пізнанні мовлення, в самостійному розкритті його зв'язків, відносин, закономірностей. Під час дитячого мовного і мовленнєвого експериментування вихованці створюють нові слова, а саме додаючи префікси, суфікси, змінюють склади, закінчення, також порівнюють слова з іншими, вдосконалюючи цим самим свої мовленнєві навички. Крім того, під час експериментальної діяльності, завдяки різним новоствореним словам, збільшується активний словниковий запас, що закріплює навички граматичної правильності у відповідях на запитання, розгортати діалоги, дотримуватися логіки їх викладу та доводити свої думки. Безпосередність цього виду діяльності створює позитивні емоції та дозволяє урізноманітнити процес розвитку мовленнєвих навичок для дошкільнят.

Виконання ініціативи щодо створення нових слів, коментування їх, свідчить про розвиток у дітей мисленнєвих навичок.

Дитяче експериментування – особливий шлях розвитку пізнавальної мотивації і розумової активності дитини з перших днів життя. Досліджуючи нові предмети та іграшки, експериментуючи з піском, водою, фарбами, створюючи нові слова, дошкільники намагаються вирішити розумові завдання.

Головне завдання педагога в закладі дошкільної освіти – створити оптимальні умов для збагачення і розвитку різноманітних дій. Саме вони створюють сприятливе середовище для всебічного і гармонійного розвитку особистості дитини, забезпечуючи при цьому підтримку психологічного та психічного здоров'я дитини, в тому числі й емоційне благополуччя. Науковець К. Крутій зазначає: «Дошкільник, внаслідок його природи, може увійти у процес експериментування лише через емоційний заряд дитячого подиву, загадки, таємничого, зіткнення відомого з невідомим, що провокує запитання. У подальшому саме цей емоційний заряд може бути сутнісним поштовхом для вибору професії, життєвого шляху» [5, с. 18-21].

Експериментування стимулює дітей до пошуків нових дій і сприяє розвитку гнучкості мислення. Самостійне експериментування зі словом дає малюку можливість випробувати різні способи дії, знімаючи при цьому страх допустити помилку. Яскраво виражена допитливість дитини є найважливішими показниками його успішного мовленнєвого розвитку. Воно проявляється в тому, що діти прагнуть до нових вражень, люблять творити, досліджувати, створювати.

Отже, дитячі okazіоналізми є видом елементарного експериментування дошкільників зі словом, коли вони самостійно створюють слова, не маючи страху, що зроблять помилку, експериментують, видозмінюють і тлумачать їх значення. Найактивніше ця діяльність виявляється в дітей віком від двох до п'яти років.

Особливістю дитячого мовлення є навмисне і спонтанне порушення стереотипу. Під *стереотипом* розуміється явище буденної свідомості, яке ґрунтується на прагненні людини систематизувати різноманітні знання про світ в певні категорії, і, тим самим, полегшити собі сприйняття, розуміння і оцінку явищ. Дитячі okazіоналізми неоднозначні, і процес дослідження цього феномену складний, що пов'язано з предметом вивчення і поведінкою дітей. Хоча творення дитячих okazіоналізмів схоже на словотвір, але відмінність у тому, що неологізми увійшли в мову і стали загальноновживаними, а okazіоналізми існують тільки в певному контексті. Вони є особливою сполучною ланкою між дитячим та дорослим мовленням.

Розгляд феномена дитячих okazіоналізмів, дає підстави стверджувати, що саме вони сприяють прояву творчого потенціалу мовної особистості, розвитку мислення, уяви та уваги. Науковці К. Крутій та Л. Зданевич зазначають: «У дитячих мовленнєвих okazіоналізмах відбивається нібито «саморозвиток» мовної системи, а «okazіоналізми» є начебто надмірністю продуктів такого «саморозвитку» [4, с. 27-28].

Дитячі okazіоналізми, безумовно, посідають одне з центральних місць у «просторі дитячого мовленнєвого креативу», саме на їх прикладі наочно видно, як дитина сама конструює власну мовну систему, словотворчі інновації. Дитяча okazіональна лексика володіє експресивністю, творчістю, інноваційністю.

Проаналізувавши науково-методичну літературу та спираючись на власний досвід роботи з дітьми дошкільного віку, ми визначили такі види дитячих okazіоналізмів:

1. Okazіоналізми, які вказують на збільшення певного поняття, явища, об'єкта, істоти тощо. Наприклад, *мучище* (велика муха), *квітуха* (велика квітка), *вітрюга* (сильний вітер), *морюха* (море) тощо. Тобто діти, залишаючи корінь слова, додавали суфікси та закінчення, утворюючи власні слова.

2. Okazіоналізми, які вказують на зменшення поняття, явища, об'єкта, істоти тощо. Наприклад, слова дітей: *міліруця* (маленька рука), *ціпа* (ципля),

дівуся (дівчинка) тощо. Проаналізувавши слова, можна сказати, що в переважній більшості утворених слів, діти, залишаючи корінь слова, додавали суфікси та префікси.

3. Оказіоналізми, які вказують на певне місце перебування об'єкта чи явища. Наприклад, *голубівник, сонцесідло, картопляник, квітечна, домівна* тощо. Ці слова діти утворюють за допомогою іменника та дієслова.

4. Оказіоналізми, які вказують на ту особу, яка виконує певну дію. Наприклад, *співун, плавун, громило* (людина, яке знищує на своєму шляху), *боюн* (людина, яка боїться), *малюватель, фарбуватель* (художник, маляр). У вказаній групі слова утворено шляхом поєднання дії особи чи предмета та іменника.

5. Оказіоналізми, які позбавлені змісту звукових комплексів, що лише за формою нагадують слова, котрі з'являються у тому випадку, коли дитина пропонує певний звуковий комплекс як новотвір, вважаючи, що цей комплекс містить деяку семантику, обумовлену фонетичними значеннями звуків. Наприклад, *гагята* (гуси), *кукурікалка* (півень), *муколки* (теля) тощо.

Наше дослідження показало, що в дитячому мовленні переважають okazіональні іменники, інколи дієслова. Найбільш продуктивними є суфіксальне та префіксальне творення слів. Отримані результати доводять, що дитячі okazіоналізми в цілому відповідають тенденціям та розвитку дошкільників і є характерним результатом дослідницькою діяльності.

Отже, відбувається створення дітьми не нових слів, а незвичайних форм, які схожі з уже наявними. Межі цих груп досить умовні, дитячі okazіоналізми часто знаходяться на межі, їх можна включити відразу в кілька груп залежно від тлумачення. Дитячі мовленнєві інновації (дитячі okazіоналізми) відрізняються типологічною однорідністю, які спираються на діючі в мові механізми і правила. Тобто компенсуючи дефіцит лінгвістичних знань, дитина створює нові для неї слова, використовуючи найбільш продуктивні морфологічні та словотвірні засоби.

Висновки. Репрезентативність вибірки досліджуваних дітей дала можливість з'ясувати, що слово для дитини є предметом експериментування, пізнання, інструментом і результатом цього пізнання, хоча вага цих іпостасей різна і залежить від ступеня оволодіння дитиною мовою і від конкретної мовленнєвої ситуації. Отже, дитина є творцем своєї власної мови, виробляючи трансформації, створюючи інновації, продукуючи семантичні одиниці. Схильність дитини до творення нових слів є експериментуванням, що свідчить про високий рівень перебігу розумових процесів. Подальших розвідок потребує вивчення дитячих okazionalizmів у різних вікових групах.

Література

1. Аркадьева Т.Г. Виды ассоциативных компонентов в значениях детских okazionalizmов // Развитие речи детей и обучения языкам. М., 1989. – С. 65-70.
2. Базовий компонент дошкільної освіти: Електронний ресурс <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
3. Колеснік К.А. Організація групової діяльності з дітьми старшого дошкільного віку у процесі мовленнєвої роботи на заняттях / К.А. Колеснік // Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., Брест, 24 мая 2018 г. / Брест. гос. ун-т им. А. С. Пушкина ; редкол.: Г. Н. Казаручик (отв. ред.), Т. В. Александрович, Т. С. Будько. – Брест : БрГУ, 2018. – С. 59-62.
4. Крутій К.Л., Зданевич Л.В. Дитячі okazionalizmi як продукт мовної системи та феномен дитячого мовлення / К.Л. Крутій, Л.В. Зданевич // Інноваційні технології в дошкільній освіті: Збірник абстрактів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Переяслав-Хмельницький, 28-29 березня 2018 р. / за заг. ред. Л. О. Калмикової, Н. В. Гавриш. – Переяслав-

Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018. – С.27-28.

5. Крутій К. Л. Природничо-наукова освіта дошкільників: блоково-тематичне планування на засадах інтеграції та методичні поради. Зима-білосніжка / К. Л. Крутій, І. Б. Стеценко. — Запоріжжя : ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2017. — 124 с. : вкл. + DVD-диск. — Бібліогр.: в кінці розділів. — С. 18-21.

6. Лисенко Н.В. Екологічне виховання дітей дошкільного віку : Навч. посібник / Н.В. Лисенко. — Львів : Світ, 1994. — 144 с.

7. Поддьяков Н.Н. Психическое развитие и саморазвитие ребенка-дошкольника. Ближние и дальние горизонты / Н.Н. Поддьяков. — Москва: Обруч, 2013. — 192 с.

8. Формування мовної особистості на різних вікових етапах : [монографія] / Богуш А.М., Трифонова О.С., Кисельова О.І., Горіна Ж.Д., Черкасов М.П. — Одеса : ПНЦ АПН України, 2008. — 271 с.

9. Цейтлин С.Н. Язык и ребёнок: Лингвистика детской речи. — М.: Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 2000. — 240 с.

10. Чуковский К.И. От двух до пяти. М.: КДУ, 2005. — 400 с.

11. Янко-Триницкая Н.А. Словообразование в современном русском языке / РАН, Ин-т рус. яз. им. В.В. Виноградова. М.: Индрик, 2001. — 503 с.

12. Kruty K. Overcoming Communicative Deadadaptation of Speech Passive Children of Pre-School Age / Kruty Kateryna, Larysa Zdanevych. // Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика: зб. наук. праць. Серія : Психологія. Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровська Я.М. 2019. Вип. 26 (1). Web of Science Core Collection (ESCI)

13. Bazyma, N., Zdanevych, L., Kruty, K., Tsehelnik, T., Popovych, O., Ivanova, V., & Cherepania, N. (2020). Formation of Speech Activity in Older Preschool Children with Autistic Disorders Formation of Speech Activity in Older Preschool Children with Autistic Disorders. BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience, 11(3), 107-121. <https://doi.org/10.18662/brain/11.3/112>

References

1. Arkad'eva T.G. Vidy asociativnyh komponentov v znacheniyah detskih okkazionalizmov // Razvitie rechi detej i obucheniya yazykam. M., 1989. – S. 65-70.
2. Bazovyj komponent doshkil'noyi osvity: Elektronnyj resurs <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
3. Kolesnik K.A. Organizaciya grupovoyi diyal'nosti z dit'my` starshogo doshkil'nogo viku u procesi movlennyyevoyi roboty` na zanyattiyax / K.A. Kolesnik // Socy`al'no-pedagogy`cheskaya y` medy`ko-psy`xology`cheskaya podderzhka razvy`ty`ya ly`chnosty` v ontogeneze : sb. matery`alov mezhdunar. nauch.-prakt. konf., Brest, 24 maya 2018 g. / Brest. gos. un-t y`m. A. S. Pushky`na ; redkol.: G. N. Kazaruchy`k (otv. red.), T. V. Aleksandrovy`ch, T. S. Bud`ko. – Brest : BrGU, 2018. – S. 59-62.
4. Krutij K.L., Zdanevy`ch L.V. Dy`tyachi okazionalizmy` yak produkt movnoyi sy`stemy` ta fenomen dy`tyachogo movlennya / K.L. Krutij, L.V. Zdanevy`ch // Innovacijni texnologiyi v doshkil'nij osviti: Zbirny`k abstraktiv Mizhnarodnoyi naukovo-prakty`chnoyi internet-konferenciyi, m. Pereyaslav-Xmel'ny`cz`ky`j, 28-29 bereznya 2018 r. / za zag. red. L. O. Kalmy`kovoyi, N. V. Gavry`sh. – Pereyaslav-Xmel'ny`cz`ky`j: DVNZ «Pereyaslav-Xmel'ny`cz`ky`j derzhavny`j pedagogichny`j universy`tet imeni Gry`goriya Skovorody`», 2018. – S.27-28.
5. Krutij K. L. Pry`rodny`cho-naukova osvita doshkil'ny`kiv: blokovo-tematy`chne planuvannya na zasadax integ`raciyi ta metody`chni porady`. Zy`ma-bilosnizhka / K. L. Krutij, I. B. Stecenko. — Zaporizhzhya : TOV “LIPS” LTD, 2017. — 124 s. : vkl. + DVD-dy`sk. — Bibliogr.: v kinci rozdiliv. – S. 18-21.
6. Ly`senko N.V. Ekologichne vy`xovannya ditej doshkil'nogo viku : Navch. posibny`k / N.V. Ly`senko. – L`viv : Svit, 1994. – 144 s.
7. Podd'yakov N.N. Psihicheskoe razvitie i samorazvitie rebenka-doshkol'nika. Blizhnie i dal'nie gorizonty / N.N. Podd'yakov. – Moskva: Obruch, 2013. – 192 s.

8. Formuvannya movnoyi osoby`stosti na rizny`x vikovy`x etapax : [monografiya] / Bogush A.M., Try`fonova O.S., Ky`sel`ova O.I., Gorina Zh.D., Cherkasov M.P. – Odesa : PNCz APN Ukrayiny`, 2008. – 271 s.
9. Cejtlin S.N. YAzyk i rebyonok: Lingvistika detskoj rechi. – M.: Gumanit. izd. Centr VLADOS, 2000. – 240 s.
10. CHukovskij K.I. Ot dvuh do pyati. M.: KDU, 2005. – 400 s.
11. YAnko-Trinickaya N.A. Slovoobrazovanie v sovremennom russkom yazyke / RAN, In-t rus. yaz. im. V.V. Vinogradova. M.: Indrik, 2001. – 503 s.
12. Kruty K. Overcoming Communicative Deadaptation of Speech Passive Children of Pre-School Age / Kruty Kateryna, Larysa Zdanevych. // Psycholinguistics. Психолінгвістика. Психолінгвістика: зб. наук. праць. Серія : Психологія. Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровська Я.М. 2019. Вип. 26 (1). Web of Science Core Collection (ESCI)
13. Bazyma, N., Zdanevych, L., Kruty, K., Tsehelnyk, T., Popovych, O., Ivanova, V., & Cherepania, N. (2020). Formation of Speech Activity in Older Preschool Children with Autistic Disorders Formation of Speech Activity in Older Preschool Children with Autistic Disorders. BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience, 11(3), 107-121. <https://doi.org/10.18662/brain/11.3/112>